

El 31 de desembre s'estrena el film 'Incidencias', que, protagonitzat entre d'altres per Miki Esparbé, explica el caòtic últim dia de l'any dels passatgers d'un tren d'alta velocitat amb destinació a Madrid

El tren que fa somiar

ASSEGUTS EN UN COMPARTIMENT, esperant que el tren arrenqui. ¿Hi ha un estat d'ànim més pròxim a l'emancipació? Davant nostre –qui sap?–, un home de negocis, un viatjant potser, de qui espirem els detalls per compondre'n el retrat. Els anells que duu, o no, el que llegeix, la mirada àvida o serena, com vesteix i com es mou... Fuma? Creua les cames? Al costat, una bella dama plena de misteri, potser embolicada en pells, es retoca el maquillatge... Podríem fer que el tren xiulés i que exhalés un vapor espès i bulbós que convertís l'andana en un cumulonimbus; que arrenqués amb un sotragueig greu –xuc-xuc, xuc-xuc– i lent... Mirem ara per la finestreta: una estepa glaçada (us sembla bé?), erms blancs que es perden entre boscos i muntanyes, que sens dubte travessarem... Mirades de complicitat, potser algun somriure. Comencem un viatge.

per David Vidal,
professor de periodisme cultural a la UAB
i membre del col·lectiu SomAtents

Aquest no és l'inici de cap pel·lícula o novel·la en concret, però en canvi segur que us resulta familiar. Si en el compartiment hi anés Marlene Dietrich podria ser el de *Shanghai Express* (1932). Si hi fos Lauren Bacall podria ser el d'*Assassinat a l'Orient Express* (1974). Si hi fos la Garbo seria el d'*Anna Karènina* (1935). Si hi fos Hans Castorp estaríem llegint el començament de *La muntanya màgica* (1924). Si un dels viatjants fos un tenista a qui proposessin un pla estrofolari per cometre un crim

Alfred Hitchcock es va inspirar en la novel·la homònima de Patricia Highsmith per dirigir 'Estranys en un tren' (1951). Durant un viatge en tren (fotograma de la dreta), el Bruno (Robert Walker) li proposa un macabre intercanvi al Guy (Farley Granger), campió de tenis

estaríem sentint la veu de Patricia Highsmith –o veient-ne l'adaptació de Hitchcock– a *Estranys en un tren* (1951). I si l'estació i el compartiment fossin prou foscos, i a fora hi hagués molta neu i fred, potser estaríem llegint la terrible història de Pózdnixev que ens va narrar Lev Tolstoi a *La sonata a Kreutzer* (1889), i escoltaríem els seus crims en confidència, entre te i te, com bons companys de viatge. Si hi fos Severine estaríem llegint la –no menys cruel– *La bèstia humana*, d'Émile Zola (1890), o veient-ne el film que va inspirar Fritz Lang el 1938... Ens imaginem els agents de Graham Greene travessant Europa en expressos nocturns –Azorín ja ens va alertar de la poètica del tren a la nit– i hem vist com arriben el Harry i la Hermione, un any més, en un vell tren de fusta i vapor a Hogwarts o com el dibuix animat de Tom Hanks fa de revisor màgic del Polar Express.

El viatge, que és el motiu d'arrencada més antic de la tradició narrativa occidental, gràcies a la *Iliada* i l'*Odissea*, es va enriquir amb multitud de matisos amb la consagració del tren com un dels espais privilegiats de l'imaginari col·lectiu. Des del començament el tren va funcionar cinematogràficament com un prodigiós símbol futurista, i com una metàfora ben viva que representava la trajectòria de la pròpia vida. També en el cinema, com en la literatura, el tren convoca, sobretot, com hem dit més amunt, històries de misteri, de fugida i descobriments personals, de confidència i d'aventura. Però potser és el *western* el gènere narratiu que de manera més constant ha inclòs l'imaginari del tren, que sovint ha sigut un actor principal de la trama –juntament amb les diligències–. Pensem, per exemple, en el paper que juga el tren en pel·lícules com *Sol davant el perill* (1952), *El tren de les 3.10* (1957), *L'home de l'Oest* (1958), *L'home que va matar Liberty Valance* (1962) i *Dos homes i un destí* (1969), la història de Butch Cassidy inoblidablement interpretada per Robert Redford i Paul Newman, que van tornar a repetir amb trens pel mig, tot i que ja no a l'Oest sinó amb una timba mítica en un vagó ple de fum, a *El cop* (1973). Aquest gust per l'imaginari ferroviari del *western* és una de les idiosincràsies del gènere i es pot entendre perfectament el perquè: el tren és l'escenari de l'aventura, del viatge, de la sortida cap a terres ignotes. En canvi, a dins ens hi sentim protegits, arraulits en un cau mòbil i panoràmic. És el que sentia l'audiència davant de la sèrie de culte *Wild Wild West* (1965-1969), que explicava les peripècies de dos agents del servei secret nord-americà durant la presidència d'Ulysses S. Grant, Jim West i Artemus Gordon. Es desplaçaven per l'Oest en un vagó de tren especialment adaptat, preparat per satisfer totes les necessitats d'uns agents secrets estilosos: sí, James Bond a l'Oest, en certa manera.

El cinema, que va començar quan els germans Lumière van projectar l'arribada estrepitosa d'un tren a la pantalla del Salon Indien du Grand Café, al 14 del Boulevard des Capucines el 28 de desembre de 1895, ha viscut des d'aleshores una relació d'intimitat amb l'imaginari fer-

roviari, que ens ha llegat centenars de pel·lícules memorables. Algunes han convertit el tren en protagonista principal, començant per la inoblidable *El maquinista de la General* (1927), de Buster Keaton, en to de comèdia dramàtica, i arribant fins a *Pelham 1,2,3* (1974), una pel·lícula d'acció i segrestos al metro interpretada per Walter Matthau, que és de fet una adaptació d'un *bestseller* literari. Poques màquines sonen tan feroçment cinematogràfiques com el tren i cap ha generat un imaginari filmic tan ric al seu voltant. Sospitem que l'explicació no és només el fet que un tren sigui, per definició, un espai d'acció dinàmica, obert a l'acció i l'aventura, perquè això també passa amb els avions, els helicòpters, els dirigibles i els autobusos. ¿Us heu fixat, en canvi, que ningú té por d'anar en tren? Hi ha un estat espiritual de serenor i de disposició al viatge, quan trepitgem les andanes i plataformes, quan resseguim els passadissos emmoquetats, quan ens asseiem i busquem l'horitzó per la finestra, només comparable amb el que ens provoca un viatge en vaixell –que en canvi sí que genera pors i fòbies, a més de marejos i avorriment–. Quan anem en tren sembla que vegem el món a través d'una pantalla de cinema, i quan som al cinema ens imaginem guaitant per una meravellosa i enorme finestreta que ens proposa un viatge i ens aboca a mons inefables. Per això Machado va dir, amb raó, que el tren “sempre ens fa somiar”. I per això ha fet somiar tants narradors. ■

ADEÚ A L'ORIENT EXPRESS

Fa sis anys, Orient Express va anunciar el tancament de la seva línia ferroviària de llarga distància, present sobre els rails europeus des del 1883 i sinònim de luxe i intriga. El representant de la companyia va citar la generalització dels trens d'alta velocitat i les companyies aèries *low cost* com a causes de l'ocàs de la llegendària línia, mitjà de transport de capçalera de l'espia Mata Hari, l'explorador Lawrence d'Àrabia, l'actriu Marlene Dietrich, l'autora Agatha Christie (s'hi va inspirar per escriure la novel·la *Assassinat a l'Orient Express*) o el poeta Guillaume Apollinaire, entre molts altres. Poc després, per satisfer els nostàlgics, la multinacional hotelera britànica Belmond va posar en marxa la Venice Simplon Orient Express, una línia que utilitza els vagons de l'Orient Express dels anys 20 i 30 i recorre alguns dels itineraris que feia l'original, famosa sobretot per la ruta entre París i Istanbul. L'agost del 2016, viatjar des de la capital francesa fins a la turca a bord del tren de Belmond, el més semblant en l'actualitat al mític Orient Express, costa el *mòdic* preu de 8.559 euros per bitllet.